

SSKJ²

ANDREJ PERDIH

MARKO SNOJ

*Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 4,
SI – 1000 Ljubljana, andrej.perdih@zrc-sazu.si, marko.snoj@zrc-sazu.si*

SCN VIII/1 [2015], 5–15

Jeseni l. 2014 je izšla druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (prva izdaja 1970–1991), ki zapolnjuje vsebinsko in časovno vrzel v opisu slovenskega jezika med prvo izdajo SSKJ in novim slovarjem slovenskega jezika, ki bo nastajal v naslednjih letih. Prispevek prikazuje okoliščine nastajanja druge izdaje SSKJ ter opisuje glavne vsebinske novosti in spremembe jezikovnega opisa.

The second edition of *The Dictionary of Standard Slovenian Language* (SSKJ) was published in autumn 2014 (first edition 1970–1991). Its aim is to bridge the content and time gap that arose between the first edition of SSKJ and the new dictionary of standard Slovenian language yet to be compiled. The article explains the circumstances surrounding the compilation of the second edition of SSKJ and describes innovations in the dictionary content and language description.

Ključne besede: slovaropisje, leksikografija, slovar, slovenski jezik, knjižni jezik

Key words: lexicography, dictionary, Slovenian language, Slovene language, standard language

---

1 Uvod

Triindvajset let po izidu pete, zadnje knjige *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* je izšla druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja tega najobsežnejšega in nacionalno najpomembnejšega slovarskega dela, ki opisuje slovenski jezik. Slovar je prenovljen v tistih delih, ki so bili preнове najbolj potrebni, časovni obseg rabe opisanega besedja slovenskega knjižnega jezika pa je v drugi izdaji povečan za obdobje od slovenske osamosvojitve do leta 2013. Razen najnovejših posodobitev druga izdaja ohranja prvotno zasnovo *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*.

Druga izdaja ohranja slovarske sestavke,¹ iztočnice in podiztočnice, besedne zveze, pomene in podpomene prvotnega slovarskega besedila. Od prve izdaje se razlikuje po dodanih in posodobljenih prvinah. K 93.148 slovarskim sestavkom prve izdaje je bilo dodanih 4521 novih. Ti slovarski sestavki opisujejo besede, ki so se v knjižni slovenščini pojavile ali uveljavile po izidu prve izdaje. Druga izdaja tako obsega 97.669 iztočnic in 14.181 podiztočnic, skupaj torej 111.850 opisov slovenskih besed. Slovarski sestavki prve izdaje so dopolnjeni tudi s 1517 novimi pomeni, ki so bili, sodeč po analiziranem gradivu, prvič uporabljeni v zadnjih 25 letih ali pa so se v rabi (bolj) uveljavili v tem obdobju (SSKJ²: 7).

Slovar je izšel v tiskani in spletni izdaji. Na spletu je dostopen na portalu Fran (www.fran.si), kjer je trenutno povezan z 20 drugimi slovarji in dvema svetovalnicama, in na samostojnem portalu (www.sskj2.si). Dostop do spletne izdaje slovarja imajo imetniki tiskane izdaje slovarja. Prikaz v tiskani izdaji sledi prvi izdaji slovarja, le da je oblikovanje slovarske vsebine sodobnejše, spletna izdaja pa vsebuje tudi klikljive povezave s sopomenk,² protipomenk, vodilk in kazalk na ustrezne slovarske sestavke, na portalu Fran pa tudi napredno iskanje in povezanost z drugimi slovarji in svetovalnicami.

2 Prva izdaja SSKJ

Vrhunec slovaropisne dejavnosti v 20. stoletju je slovenski prostor doživel z izhajanjem *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, ki do danes med splošnimi enojezičnimi razlagalnimi slovarji slovenskega jezika še ni dobil naslednika. Zasnovan je bil v 60. letih 20. stoletja, leta 1964 je izšel poskusni snopič, prvič pa je izšel v petih zvezkih: v letih 1970 (I: A–H), 1975 (II: I–Na), 1979 (III: Ne–Pren), 1985 (IV: Preo–Š) in 1991 (V: T–Ž in Dodatki A–Š). Slovar je doživel več ponovnih izdaj v knjižni in elektronski izdaji z le manjšimi spremembami, ko sta mu bili zaradi pravne zaščite blagovnih znamk odvzeta dva slovarska sestavka (*teflon* in *teflonski*). Slovar je izšel še kot enozvezkovna izdaja (1994), 15-zvezkovna izdaja (2008), na disketah (1997) in CD-ROM-u (1998, 2000), dostopen pa je tudi na spletnih naslovih www.fran.si, <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> in na portalu www.termania.net.

Zasnova slovarja temelji na aktualnih slovaropisnih načelih časa, v katerem je bil zasnovan, tj. »na evropskem jezikovnozvrstnem funkcionalizmu in razumevanju slovarskega pomena kot (slovarske) vrednosti, posegel [je] v tradicionalno slovensko jezikoslovno misel zgodnjih šestdesetih let in jo

¹ Izjemoma so bili zaradi zahteve imetnikov blagovnih znamk na podlagi 51. člena Zakona o industrijski lastnini iz slovarja izločeni celotni slovarski sestavki *cockta*, *kokta*, *superga*, *teflon*, *teflonski* in *tetrapak*. Ti slovarski sestavki so objavljeni v Gliha Komac idr. 2014: 235.

² Iz tehničnih razlogov so vzpostavljene povezave s tistih sopomenk, ki so od razlage ločene s podpičjem, in s tistih, ki nastopajo v razlagalni vlogi, ne pa tudi s tistih, ki so od razlage ločene z vejico.

prilagodil evropskemu jezikoslovnemu toku« (Vidovič Muha 2013: 201–202). Med pomembnejše vidike, ki so vplivali na zasnovo slovarja, Vidovič Muha izpostavlja zlasti evropski jezikovnozvrstni funkcionalizem, vezan na jezikovni sistem, razumevanje slovarskega pomena kot (slovarske) vrednosti in vnašanje nekaterih komunikacijskih in pragmatičnih jezikovnih prvin (Vidovič Muha 2013: 15).

Pomen slovarja povečujejo slovarji, ki so svojo vsebino črpali iz njega ali iz drugih vsebin, ki so nastajale pri njegovi izdelavi. Tako so bili izdelani specialni, zlasti jezikoslovcem namenjeni, odzadnji slovar, zbirka v slovar neuvrščениh besed in slovar homonimov v naslednjih izdajah: *Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki* (elektronska izdaja na CD-ROM-u, 1998, 2000), *Besedišče slovenskega jezika* (2 zvezka, 1987), *Odzadnji slovar po Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (1996), *Besedišče slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki* (1998), *Slovar slovenskih homonimov. Na podlagi gesel Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (1997). Iz gradivske zbirke SSKJ je črpal pravopisni slovar *Slovenskega pravopisa 2001*, kot izhodišče in vsebinska opora pa je bil SSKJ uporabljen tudi pri specialnih slovarjih, kot so *Slovar slovenskih frazemov* (2011), *Vezljivostni slovar slovenskih glagolov* (2008 in 2011), *Slovar slovenskih členkov* (2014), nastajajoči *Slovar sinonimov slovenskega jezika* (poskusni zvezek 2003) in *Besednodružinski slovar slovenskega jezika* (poskusni zvezek za iztočnice na B, 2004), na SSKJ pa se vsaj do določene mere naslanjajo tudi druga slovarska dela, ki opisujejo slovenski jezik.

2.1 Digitalizacija SSKJ po izidu zadnjega zvezka prve izdaje

Z digitalizacijo slovarja, ki je bila potrebna za izdajo enozvezkovne izdaje in elektronskih izdaj, so sodelavci Inštituta za slovenski jezik prvotno tiskano izdajo (le peta, zadnja, knjiga je bila izdelana v računalniškem zapisu) pretvorili v elektronsko različico slovarja (Hajnšek Holz 1993: 420–432). Podjetje Amebis je pozneje to elektronsko različico slovarja pretvorilo v obliko XML, ki se tudi sicer danes pogosto uporablja za računalniški zapis slovarskih zbirk (prim. npr. Abel 2012 in Smrž 2001). V tej obliki je slovar večinoma dobro strukturiran, vendar zaradi kompleksne strukture slovarja niso v celoti osamosvojeni vsi strukturni deli,³ zato je bila slovarska baza ob začetku priprave druge izdaje SSKJ (v nadaljnjem besedilu SSKJ²) dodatno delno strukturirana. Iz drugih obstoječih elementov so bile tako osamosvojene sopomenke, protipomenke, vodilke in kazalke, razčlenjeni so bili nizi kvalifikatorjev, globinsko so bili zapisani besednovrstni podatki, dodani so bili nekateri drugi strukturni podatki.

³ Manj ustrezno strukturirano je zaglavje, kjer so enako označene različne oblike, npr. obrazila, dvojnice, obrazila dvojnic, oblike primernika pri pridevniku in prislovu, če navedemo nekaj najbolj značilnih. Na pomenski ravni so podatki označeni bistveno boljše.

Tako pripravljen zapis slovarske baze je bil uvožen v leksikografski program iLex (Erlandsen 2004). V njem so bile sopomenke, protipomenke, vodilke in kazalke najprej polavtomatsko povezane z ustreznimi slovarskimi sestavki, ki v spletni izdaji slovarja omogočajo vzpostavitev hiperpovezav.

Temu je sledilo leto in pol trajajoče leksikografsko delo skupine, ki je znanje in izkušnje pridobila pri izdelavi *Slovarja novejšega besedja slovenskega jezika*.

3 Slovar novejšega besedja slovenskega jezika (SNB)

Splošno slovaropisje na Slovenskem je po letu 1991 zlasti zaradi večletnega sestavljanja Slovenskega pravopisa (izšel l. 2001) na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU naslednje rezultate v obliki razlagalnih slovarjev prineslo leta 2012 v obliki *Slovarja novejšega besedja slovenskega jezika* s 5382 slovarskimi sestavki. Slovar vsebuje besede, stalne zveze in pomene, ki niso bili vključeni v SSKJ, ker so nastali ali se v rabi uveljavili šele po njegovem izidu. Med zunajjezikovne vzroke za jezikovne spremembe lahko štejemo spremembe družbeno-političnega sistema in osamosvojitve Slovenije (*osamosvojitelj*), vstop v Evropsko unijo (*evro*, *evroskeptik*), hiter razvoj znanosti in tehnologij, zlasti informacijskih (*internet*, *namizje*), dogajanje na področju popularne kulture (*heavy metal*), novosti v prehranjevanju (*kebab*; *vegan*), nove bolezni (*bolezen norih krav*, *ptičja gripa*) itd.

4 Nastajanje SSKJ²

Izdelava druge izdaje SSKJ je po opravljenem natančnejšem strukturiranju podatkovne zbirke v obliki XML potekala v letu 2013 in začetku leta 2014, slovar pa je uradni izid dočakal 14. oktobra 2014, ko je bil predstavljen javnosti. Glavni namen te izdaje je razširiti vsebino prve izdaje SSKJ in upoštevati spremembe v jezikovni in zunajjezikovni stvarnosti, ki so nastale od izida posameznih zvezkov slovarja do danes. V ta namen so bili izdelani novi slovarski sestavki, pomeni in stalne zveze, obenem pa je bila aktualizirana obstoječa vsebina. Za dodajanje nove vsebine je bilo deloma uporabljeno gradivo iz SNB, pri čemer so bile zaradi drugače zastavljenih konceptov obeh slovarjev opravljene nujne vsebinske in konceptualne prilagoditve, da bi nastalo enovito delo. Iz SNB pa niso bile dodane vse iztočnice, saj se tipološko razlikuje od splošnega slovarja: načrtno namreč zajema tudi besedje, ki je specifično za krajše časovno obdobje, zato je mogoče predvidevati, da ima del v SNB uslovarjenega besedja razmeroma kratko življenjsko dobo. SNB tako od SSKJ odstopa po načinu sestavljanja geslovnika, pa tudi po vsebini na ravni slovarske mikrostrukture (prim. Bizjak Končar idr. 2012: 9–49).

Poleg gradiva iz SNB so bili dodatno izdelani slovarski sestavki za tiste besede, ki še niso bile zajete ne v SSKJ ne v SNB, kadar se je izkazalo, da jih je v slovar glede na obstoječa merila treba uvrstiti. Številni slovarski sestavki

iz SSKJ so bili spremenjeni in dopolnjeni na ravni izgovora, dvojničnih razmerij, razlag, kvalificiranja, ilustrativnega gradiva, dodani so bili novi pomeni in stalne zveze, pa tudi ilustrativno gradivo pri tistih iztočnicah, ki v gradivu izkazujejo drugačno besedilno okolje. Kljub spremembam in dopolnitvam je bilo upoštevano eno od glavnih načel, ki je bilo zastavljeno ob začetku prenove – ohranjanje obstoječe slovarske vsebine SSKJ, zato iz slovarja niso izločeni tisti pomeni ali slovarski sestavki, ki danes jezikovno niso več aktualni (prim. še opombo 1). Druga izdaja SSKJ tako zajema besedje slovenskega jezika, ki je v zapisanih virih rabljeno od druge polovice 19. stoletja pa vse do leta 2013.

Kot gradivni viri za SSKJ² so bili uporabljeni zlasti besedilni korpusi Nova beseda,⁴ Gigafida⁵ in Kres⁶ z gradivom, ki so ga vsebovali v času prenove slovarja.

5 Vsebinske novosti v slovarju

5.1 Želje in realnost

Osnovni cilj druge izdaje, tj. dopolniti vsebino SSKJ z novostmi, ki so v jeziku nastale po redakciji posameznih delov prve izdaje slovarja, pomeni zlasti:

- dodajanje nove vsebine: iztočnice, pomeni, stalne zveze,
- posodobitev obstoječe vsebine.

V pripravo redakcij prve izdaje SSKJ je bilo po nekaterih ocenah vloženih 600 človeških delovnih let, po drugih izračunih pa še več (Müller 2009: 17), v pripravo druge izdaje pa je bilo vloženih okoli pet človeških delovnih let. Zato se je bilo pri prenovi slovarja treba omejiti na uresničljive cilje. Že samo temeljito preverjanje 13.742-krat uporabljenega kvalifikatorja knjiž. ali vseh 23.219 enot v frazeoloških gnezdih bi bil namreč precejšen časovni vložek, ki bi bil v danih razmerah vse prej kot upravičljiv. Prav tako druga izdaja ne prinaša razlikovanja lastnostnih in vrstnih pridevnikov na iztočnični ravni,⁷ saj bi bili posegi v slovarsko vsebino pregloboki in daljnosežni, kar se tiče koherentnosti in trdnosti same slovarske vsebine.

Če je bilo dodajanje novih iztočnic, pomenov in stalnih zvez, ki izpolnjujejo osnovne pogoje za uvrstitev v slovar, ena glavnih nalog, je bilo treba pri posodobitvah obstoječe vsebine vnaprej določiti prednostne naloge, ki bi jih bilo mogoče v danem času izvesti, zlasti če bi to vplivalo na konceptualna vprašanja. V mejah mogočega se torej ureja neaktualno in pomanjkljivo v slovarju. Pri tem gre zlasti za:

⁴ http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html.

⁵ <http://www.gigafida.net/>, <http://nl.ijs.si/noske/index.html>.

⁶ <http://www.korpus-kres.net/>, <http://nl.ijs.si/noske/index.html>.

⁷ Novejši slovarji, ki izhajajo na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, razlikujejo med lastnostnimi in vrstnimi pridevniki, med njimi npr. že omenjeni SNB.

- spremembe predmetnosti in nazorov,
- posodabljanje dvojničnih razmerij,
- dodajanje samostalnikov, ki označujejo ženske osebe,
- zapis celotnega izgovora problematičnih iztočnic,
- poenotenje načina zapisa izgovora s tistim v SP 2001,
- preimenovanje, uvajanje in ukinitvev nekaterih kvalifikatorjev,⁸
- sistematična ureditev in posodobitev prikaza členkov in povedkovnikov,
- spremembe slovničnih lastnosti iztočnic,
- splošne slovarske spremembe.

5.2 Dodajanje nove vsebine: iztočnice, pomeni, stalne zveze

Nove iztočnice so izbrane iz SNB ali pa so izdelane povsem na novo. Iz SNB so npr. dodane iztočnice *alkoskop*, *all inclusive*, *brezplačnik*, *cestninjenje*, *evro*, *picopek*, *tarot*. Poleg tega so v SSKJ² dodane še druge nove iztočnice – te so dveh tipov: nove iztočnice, ki se v slovar uvrščajo po merilih pogostosti in splošnosti (raba v različnih besedilih), npr. *posodobitev*, *prenakazovati*, *sokrajan*, glede na širši vsebinski sklop dodane iztočnice (ženske oblike *humoristka*, *nečlanica*, *soavtorica*) in več kazalčnih iztočnic (*gay*, *rockovski*, *software*), ki nastopajo v dvojničnem razmerju do drugih iztočnic.

Tudi pri novih pomenih že uslovarjenih besed je tako, da so bili nekateri dodani iz SNB (*miška*, *elektronski*), drugi pa izdelani povsem na novo (*trajnosten*).

Kot rečeno, slovar vsebuje tudi nove stalne besedne zveze, katerih pomen ni predvidljiv iz njihovih sestavnih delov. Te so v SSKJ² uvrščene iz SNB (*globalna vas*, *pokojninski steber*) ali pa so v SSKJ² opisane prvič (*vrhunsko vino*).

5.3 Splošne slovarske spremembe

Druga izdaja pri opisu jezika in slovarskem prikazu večinoma sledi usmeritvam prve izdaje, od nje se razlikuje le v nekaterih točkah, kot so uvedba členka in povedkovnika, številčenje enako pisanih iztočnic namesto številčenja le popolnih homonimov, ukinitvev nekaterih kvalifikatorjev in uvedba novih, sprememba nekaterih načel zapisovanja izgovora in ukinitvev posredne razlage *ženska oblika od*.

5.4 Spremembe predmetnosti, nazorov

V jezikovnih spremembah na leksikalni ravni odsevajo številne spremembe v slovenski (in svetovni) družbi in načinu življenja. To je opazno zlasti na

---

⁸ V tem članku je uporabljen termin *kvalifikator*, tako kot je bil uporabljen že v prvi izdaji SSKJ.

področju politike in ekonomije, ki sta posledici osamosvojitve Slovenije, uvedbe demokracije in vključitve v Evropsko unijo (sprememba pomenov za vojaške čine, pravne termine, ukinitvev kvalifikatorskega pojasnila v kapitalistični ekonomiki, uvedba kvalifikatorskega pojasnila v socializmu), opazne pa so tudi družbene spremembe pri razumevanju medčloveških odnosov (*družina*: SSKJ¹ ‘zakonski par z otroki ali brez njih’ – SSKJ² ‘skupnost enega ali obeh staršev z otrokom, otroki’), spremembe v popularni in duhovni kulturi ter preživljanju prostega časa, hiter razvoj tehnologije, razvoj informacijsko-komunikacijske in naravoslovnih znanosti ter spremembe v načinu prehranjevanja.

5.5 Posodobljena dvojnična razmerja

V času od izida posameznih zvezkov slovarja so se spremenila tudi razmerja v rabi dvojníc, v posameznih primerih do takšne mere, da vplivajo na normo jezika. Tako namesto v SSKJ in SP 2001 prednostnega zapisa *izpraševati* izrazito prevladuje zapis *spraševati* v večini pomenov, razen v pomenu *temeljito poizvedovati*; prav tako se je spremenila raba v zapisu dvojníc, npr. *fair* – *fer*.

Pri izgovornih dvojnícah je opazen premik naglasa pri dvozložnih samostalnikih moškega spola na *-u* in *-i* s prvega na zadnji zlog (SSKJ¹ *íglu* in *íglú* – SSKJ² *íglú* tudi *íglu*; SSKJ¹ *rémi* ‘igra s kartami’ – SSKJ² *remí* tudi *rémi*). Poleg te skupine se najdejo še drugi posamezni primeri, pri katerih je kot nevtrarno rabljeno drugačno naglasno mesto (SSKJ¹ *tlorís* in *tlóris* – SSKJ² *tlóris* in *tlorís*).

5.6 Dodani samostalniki, ki označujejo ženske osebe

SSKJ v svoji prvi izdaji ni navajal redkejših ženskih oblik, ki so iz moških oblik tvorljive predvidljivo. Spremembe družbenega razmerja med spoloma v smeri zmanjševanja razlik v vlogi spolov, ki jo dodatno spodbuja tudi slovenska zakonodaja, je opazna v jezikovni rabi, to pa odseva tudi SSKJ² z dodajanjem dovolj uveljavljenih ženskih oblik. Pri vseh tistih ženskih oblikah, ki so imele v prvi izdaji tip razlage *ženska oblika od*, so v drugi izdaji uporabljene polne pomenske razlage (*abiturientka*, *klientka*, *računovodkinja*).

5.7 Zapis celotnega izgovora iztočnice

Področje fonetike je z novo izdajo doživelo več sprememb. V prvi izdaji slovarja je bil zapis izgovora v oglatih oklepajih omejen na tiste posebnosti, ki odstopajo od osnovnih pravil izgovora (Uvod v SSKJ § 175–176), nova izdaja pa prinaša zapis izgovora celotne iztočnice oz. dvojnice, npr. *augsburški*: SSKJ¹ [aʊg-] – SSKJ² [áʊgzburški], *čoln*: SSKJ¹ [ʉn] – SSKJ² [čõʉn]. Pri tem je nakazan izgovor izglasnega zvonečega nezvočnika ali zvočnika v v položaju pred samoglasnikom [apárthajd-].

5.8 Poenotenje zapisa izgovora z zapisom v SP 2001

V prvi izdaji SSKJ sta *e* pred raznozložnim *j* in *o* pred raznozložnim *v* (oz. *u*) označena z ostrivcem in sta lahko ozke ali široke kakovosti (*galéja*, *redóven*), *e* pred istozložnim *j* in *o* pred istozložnim *v* (oz. *u*) pa sta ne glede na naglasno znamenje srednje kakovosti (*trohéjski*, *zidóvje*). V drugi izdaji so naglasna znamenja nad tovrstnimi samoglasniki spremenjena, saj sta tako *e* pred raznozložnim *j* in *o* pred raznozložnim *v* (oz. *u*) kot tudi *e* pred istozložnim *j* in *o* pred istozložnim *v* (oz. *u*) označena s strešico (*galéja*, *redóven*; *trohéjski*, *zidóvje*, prim. SP 2001: §619).

5.9 Preimenovani, novi, ukinjeni kvalifikatorji in kvalifikatorska pojasnila

Manjše spremembe so doživeli kvalifikatorji. Poleg površinskih sprememb, ki so jih s preimenovanjem doživeli nekateri kvalifikatorji (jur. → pravn., lingv. → jezikosl., muz. → glasn.), vrstni red v kombinaciji kvalifikatorja žarg. s področjem (npr. žarg., polit. → polit. žarg.), navedba področja pa je bila dodana tistim kvalifikatorjem žarg., pri kateri področje ni bilo označeno. Z razvojem novih tehnologij je nastala potreba po kvalificiranju terminov s teh področij, npr. biokem. (biokemija), rač. (računalništvo), zaradi spremembe družbeno-političnega sistema je bilo ukinjeno kvalifikatorsko pojasnilo v kapitalistični ekonomiki, uvedeno pa je bilo kvalifikatorsko pojasnilo v socializmu.

Časovno-frekvenčna kvalifikatorska pojasnila raba peša, raba narašča in redko so ukinjena, jezikovne enote, označene z njimi, pa ponovno ovrednotena – z današnjega vidika so te enote starinske, izjemoma zastarele, ali pa so se v rabi uveljavile in prešle proti osrednjemu besedju v jeziku.

5.10 Ureditev in posodobitev členkov in povedkovnikov

Največjo spremembo pri izkazovanju slovničnega ustroja slovenščine predstavlja »uvedba« členkov in povedkovnikov (zapisano kot člen. oz. povdk.), ki so bili prej označeni kot prislovi. Za posebno rabo v katerem od pomenov iztočnice, ki pripada drugi besedni vrsti, pa je lahko uporabljeno kvalifikatorsko pojasnilo v členkovni rabi, za ZVEZE v členkovni zvezi OZ. navadno v členkovni zvezi, podobno kot je pri iztočnicah, ki nastopajo v povedni rabi ali v povedno-prislovni rabi.

5.11 Spremembe slovničnih lastnosti iztočnic

Jezikovne spremembe se kažejo tudi v spremembah spola in števila samostalnikov, kar je značilno zlasti za poimenovanja živali na *-a*. Ta poimenovanja so bila nekdanj moškega spola, danes pa sta v rabi tako moški kot ženski spol (*panda*, *ara*). V teh primerih na ohranjanje moškega spola vpliva zlasti vpetost v terminološki sistem, kar se najbolj nazorno kaže v spolu vrstnega pridevnika,

s katerim se tvorijo stalne zveze, medtem ko je v splošni rabi prisotna tendenca k rabi ženskega spola.

Od teh primerov nekoliko odstopa *brokoli*, ki je iz množinskega samostalnika v rabi skoraj v celoti prešel v edninski samostalnik, od množinskih oblik pa v rabi najdemo predvsem roditelj *brokolov*.

5.12 Spremembe prikaza enakoizraznosti in enakopisnosti

V prvi izdaji so bile z nadpisano številko označene samo tiste iztočnice, ki se niso razlikovale niti v naglasu niti besedni vrsti niti stranskih oblikah in niti v dvojnicah. V drugi izdaji so s številko za iztočnico označene vse enako pisane iztočnice, ne glede na pogoje, ki so veljali v prvi izdaji. Prejšnji zapis **bór** : **bòr**¹ : **bòr**² : **bòr**³ se v drugi izdaji glasi **bór**¹ : **bòr**² : **bòr**³ : **bòr**⁴, ustrezno so tudi pri sopomenkah, protipomenkah, vodilkah in kazalkah uporabljene nadpisane številke, ki označujejo iztočnico, na katero se sklicujejo. S tem ni več potrebe po dodatnem zapisu naglasnega znamenja ali besednovrstne pripadnosti pri teh štirih tipih podatkov.

Načela razvrščanja enako pisanih iztočnic so v drugi izdaji dopolnjena z uvedbo členkov in povedkovnikov – členki se razvrščajo za prislov (**â**² prislov : **â**³ členek : **a**⁴ členek), povedkovnik pa za medmet (v praksi samo dva primera enakopisnosti povedkovnika in druge besede: **kos**³ pridevnik : **kos**⁴ povedkovnik; **všeč**¹ v prislovni rabi : **všeč**² povedkovnik).

6 Zaključek

Druga izdaja SSKJ glede na prvo izdajo prinaša novejšo besedje, pomene in stalne zveze, ki se je v rabi uveljavilo po izidu prve izdaje. Tako je v slovarju obdelano besedje slovenskega jezika od druge polovice 19. stoletja do leta 2013. Slovar prinaša tiste spremembe v vrednotenju jezikovne in zunajjezikovne stvarnosti, ki so nastale od izida prve do izida druge izdaje, obenem pa so upoštevana tista novejša jezikoslovna spoznanja, ki jih je bilo mogoče vključiti v obstoječi slovar brez posega v zasnovano slovarja ali s tako majhnim posegom vanjo, da se ohranjata notranja sistematičnost in koherentnost slovarja.

VIRI IN LITERATURA

Andrea ABEL, 2012: Dictionary writing systems and beyond. *Electronic Lexicography*. Ur. Sylviane Granger, Magali Paquot. Oxford: Oxford University Press. 83–106.

Anton BAJEC idr. (ur.): *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. I (1970): A–H, II. (1975): I–Na, III. (1979): Ne–Pren, IV. (1985): Preo–Š, V. (1991): T–Ž, Dodatki A–Š. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik.

Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2014–, različica 2.0. www.fran.si.

Aleksandra BIZJAK KONČAR idr., 2013: *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika*. Ur. Aleksandra Bizjak Končar in Marko Snoj. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Jens ERLANDSEN, 2004: *iLex – new DWS*. Third International Workshop on Dictionary Writing systems (DWS 2004). Brno, 6–7 september 2004. Spletni dostop: <<http://nlp.fi.muni.cz/dws2004/pres/#15>>.

Nataša GLIHA KOMAC idr., 2014: Izbrisani slovarski sestavki iz druge, dopolnjene in deloma prenovljene izdaje Slovarja slovenskega knjižnega jezika. *Jezikoslovni zapiski* 20/1, 235.

Milena HAJNŠEK HOLZ, 1993: Leksikografski problemi prenosa knjižne oblike Slovarja slovenskega knjižnega jezika v računalniško. *Jezik tako in drugače*. Ur. Inka Štrukelj. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije. 420–432.

Jakob MÜLLER, 2009: Kritične misli in zamisli o SSKJ. *Strokovni posvet o novem slovarju slovenskega jezika*. 23. in 24. 10. 2008. Ur. Andrej Perdih. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 17–21.

Pavel SMRŽ, 2001: Slovníková data ve formátu XML. *Slovenčina a čeština v počítačové spracovaní. Zborník referátov zo seminára. Bratislava 26.–27. oktobra 2001*. Ur. Aleksandra Jarošová. Bratislava: Veda. 175–187.

Ada VIDOVIČ MUHA, 2013: *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. Druga, dopolnjena izdaja. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja. Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2014.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja. www.fran.si (dostop 6. 2. 2015).

Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja. www.sskj2.si (dostop 6. 2. 2015).

SSKJ²

The *Dictionary of Standard Slovenian Language* (SSKJ) was first published in 1970–1991 in five volumes. It was republished several times and is also available online. The publication of the last volume of the dictionary's first edition coincided with major changes in the life of the nation (Slovenia declared independence from Yugoslavia in 1991, thus changing its political system from socialism to democracy). Combined with rapid technological development, changes in popular culture and food habits, and the time gap separating previous editions of dictionary volumes from present, numerous changes in the language have occurred. Therefore, the task of enriching and revising the existing SSKJ in 2013 and the beginning of 2014 was undertaken.

The second edition (2014) adds 4521 dictionary entries to 93,148 entries from the first edition and 1517 new word meanings. It is available in print and online (new dictionary portal www.fran.si and www.sskj2.si) edition. Some minor changes to existing concepts have been introduced regarding parts of speech, labels, different definition techniques for feminatives, full headword pronunciation, etc. Several language changes have been registered, e. g. changes in pronunciation, variant spellings, and grammatical characteristics.
